

Nagyító alatt a médiaerőszak III.

Cikksorozatunk előző részeiben megvizsgáltuk az agresszió természetét, a médiában látott erőszak egyénekre és a társadalomra gyakorolt hatását. Felmerülhet a kérdés, hogyan tudja ellensúlyozni az iskola az esetleges káros hatásokat. Mielőtt azonban számba vennénk a lehetséges megoldásokat, válaszolnunk kell az olvasóban talán felmerülő kérdésre: miért is kell az iskolának egyáltalán foglalkoznia ezzel a témával?

Erőszak az iskolában

Többször említettük már a médiaerőszak kapcsán az 1999-es, a littletoni Columbine középiskolában történt mészárlást, melyben két diák meggyilkolta tizenkét társát és egy tanárt, huszonegy személyt pedig megsebesítettek, majd végeztek önmagukkal. Ez az eset valamilyen okból kiemelt figyelmet kapott a médiában (dokumentumfilmek, játékfilmek is megpróbálták feldolgozni), és a mai napig a legismertebb az iskolai lövöldözések történetében, holott azelőtt és azóta is számos hasonló, akár több áldozatot követelő tömeggyilkosság történt a fejlett világ iskoláiban.

2002-ben a németországi Erfurtban egy diák 17 társával végzett. Finnországban 2007-ben és 2008-ban is történt egy-egy hasonló, 7, illetve 8 áldozatot követelő eset. A legtöbb halálos áldozattal járó gyilkosság 2007-ben történt a Virginiai Műszaki Egyetemen, ahol egy diák 32 személyt ölt meg. Az elkövetők mind öngyilkosok lettek. Magyarországon 2009-ben kezdett el lövöldözni egy elsőéves egyetemista a Pécsi Tudományegyetem egyik épületében, egy diákot megölt, másik három személyt pedig megsebesített.

A fent említett gyilkosságok kétségtelenül szélsőséges eseteknek számítanak, ráadásul a statisztikai adatok szerint az Egyesült Államokban, ahol a leggyakoribbak az iskolai lövöldözések, az 1990-es évek óta csökkenő tendencia mutatkozik, csak a növekvő médiafigyelem hatására hisszük azt, hogy romlik a helyzet. Talán mondanunk sem kell: ahhoz, hogy valaki lövöldözni kezdjen az iskolájában, nem elég, hogy az illető sokat néz erőszakos filmeket. Számos pszichológiai, társadalmi és társas tényező együttállása szükséges ahhoz, hogy egy fiatal ilyen módon fejezze ki haragját és kétségbeesését.

Az iskolai tömeggyilkosságok után természetesen mindenhol sokat foglalkoznak az elkövetők lelki alkatával, előéletével, társas kapcsolataival. Szinten minden esetben elmondható, hogy a gyilkosok

periférián lévő, gyakran kiközösített diákok voltak, az úgynevezett bullying áldozatai.

Bullying

Az angol kifejezést (melynek a magyar szakirodalomban egyelőre nincs általánosan elfogadott megfelelője) fordíthatnánk módszeres iskolai megalázásnak, bántalmazásnak. Azokat az eseteket takarja, amikor egy diákot a társai kipécézik, majd tudatosan, szándékosan és tartósan gúnyolnak, kiközösítenek, megaláznak, szavakkal vagy tettekkel bántalmaznak. Amellett, hogy ez már önmagában agresszív viselkedés, az áldozatban is frusztrációt és erőszakot szül, amely komoly lelki sérüléseket okozhat, a felhalmozódó indulat pedig könnyen önmaga vagy társai ellen fordul. A lövöldözések ritka, kiugró eseteknek számítanak, sokkal gyakoribbak azonban az öngyilkossági kísérletek és a sikeres öngyilkosságok.

Magyarországon *Jármi Éva* pszichológus és munkatársai vizsgálták a bullying jelenlétét az iskolákban. Megállapították, hogy a tartós és tudatos zaklatásnak ez a formája már a 10-12 éves korosztálynál megjelenik, de itt még főleg a fizikai erőszak a jellemző. Később, minél idősebbek és okosabbak, műveltebbek a diákok, annál kifinomultabb módszereket használnak társaik kínzására. Becslése szerint a fiatalok kb. 7%-a elkövető, és ugyanennyien válnak áldozattá, ami nemzetközi összehasonlításban a középmezőnybe sorolható.

Elliot Aronson amerikai szociálpszichológus az amerikai iskolákban jelenlévő zaklatás és bántalmazás kapcsán felhívja a figyelmet a szülők és a tanárok érdektelenségére. Mint írja, a columbine-i lövöldözés óta rengeteg iskolában keményen büntetik, ha valaki fegyvert vagy kábítószerrel tart magánál, és ugyanilyen határozottan fellépnek a verekedésekkel szemben. A verbális erőszak, a rosszindulatú pletyka, a kiközösítés azonban a legtöbbször szóba sem kerül, mintha csak a felnőtté válás egyik kellemetlen, de szükségszerű velejárója lenne. Mint Aronson írja, a legtöbb felnőtt a saját munkakörnyezetében nem tűrné el ezt a viselkedést, mégsem teszünk ellene, ha a gyermekeinkkel történik.

Feltehetően – az iskolai lövöldözésekhez hasonlóan – a bullying sem vezethető vissza közvetlenül a médiában megjelenő erőszakra. Ugyanakkor, ha elfogadjuk, hogy az erőszak megnyilvánulása, kifejezése tanult magatartás, a média pedig követendő modellekké szolgáló tanulási közeg, beláthatjuk, hogy az iskolában megjelenő erőszak fontos tünete annak, hogyan viszonyul a kultúránk az agresszióhoz. *Jármi Éva* több szakemberrel egyetértésben felhívja a figyelmet rá, hogy

a bullying létét egyedül az iskolai közösség tudja gyógyítani és megelőzni. Olyan légkört, normákat kell kialakítani, amelybe nem fér bele a másik zaklatása, bántalmazása.

Mit tehet az iskola?

A médiaerőszak kapcsán újra és újra fellángoló morális pánik többnyire a média szigorúbb szabályozásában, illetve a fiatalok médiatartalmakhoz való hozzáféréseinek korlátozásában látja a probléma megoldását. Kétségtelen, hogy a média önszabályozása, mértéktartása jótékony hatással lenne az egész témára nézve, ugyanakkor tudomásul kell vennünk, hogy az erőszak (a szex mellett) továbbra is a legeladhatóbb médiatartalom lesz, az internet és az okostelefonok korában pedig naivitás lenne azt hinnünk, hogy tartósan távol tarthatjuk a gyermekeinket ezektől a tartalmaktól. Ilyen körülmények között azzal segíthetjük leginkább a fiatalokat, ha tudatos médiafogyasztóvá neveljük őket, akik fel tudják dolgozni a médiában látott és hallott képeket, információkat, illetve morális értékrendet alakítanak ki és ez alapján válogatnak a felkínált médiatartalmak közül.

Több kutató felhívta a figyelmet arra, hogy a médiaerőszak káros hatását jelentősen csökkenti az erőszakos tartalmak megbeszélése, a filmkészítési technikák érzelmekre ható, olykor manipuláló alkalmazásának tudatosítása, valamint az agresszió által kiváltott érzelmek felismerése és kifejezése. Óriási segítséget jelent, ha a fiatalok szüleikkel együtt néznek tévét, járnak moziba, de sajnos tudjuk, hogy a legveszélyeztetettebb gyerekek családjában ez elvétve fordul elő. Közhelynek tűnhet, hogy a legtöbb családban a televízió „elektronikus bébiszitterként” szolgál, de a médiaerőszak hatását vizsgáló számos vizsgálat rámutatott arra a tényre, hogy az agresszívabb gyermekek, illetve a fiatalok bűnelkövetők életében a tévénézés szinte mindig időbeli és tartalmi korlátozás nélkül jelenik meg. Az iskola és a médiaoktatás (amely ma már hazánkban is kötelező eleme a tantervnek) tehát kiemelt szerepet töltsön be a tudatos médiafogyasztás, és a médiaerőszak feldolgozása felé vezető úton.

Külföldön számos iskolai program született erre a célra. *Marcel Frydman* belga szociálpszichológus egy évtizeden át tartó kutatására alapozva alkotta meg agressziómegelőző programját az 1990-es évek végén, melyben az erőszakos filmek tartalmának megvitatásán, valamint az erőszak által kiváltott érzelmek kifejezését megkönnyítő gyakorlatokon van a hangsúly. *Amy Nathanson* és *Joanne Cantor* amerikai pszichológusok olyan foglalkozásokat javasolnak, melyek során a fiatalok érzelmileg azonosulni tudnak az erőszak áldozataival.

Marcel Vooijs és *Tom van der Voort*, a Leideni Egyetem munkatársai egy hatrészes minisorozaton alapuló programot dolgoztak ki, melyet Hollandiában 3500 iskolában vezettek be, illetve a brit és amerikai iskolákban is széles körben alkalmaznak. A kisfilmekben bűnügyi sorozatok erőszakos részletei keverednek a rendőrök, nyomozók valódi munkáját bemutató dokumentumfelvételekkel és interjúkkal. A program célja, hogy élesen szembeállítsa a fikciót és a valóságot, rávezesse a fiatalokat, hogy a televízióban izgalmasan, pörgősen és sokszor személytelenül ábrázolt jelenetek a hétköznapi életben veszélyesek, fizikailag és lelkileg is fájdalmasak, és magukban hordozzák a tragédia lehetőségét.

Az amerikai *Beyond Blame* modell a középiskolásokat és tanáraikat szólítja meg. A program célja, hogy a diákok rálássanak a fikció és a valóság közötti különbségre, pozitív példákat kapjanak személyes konfliktusaik erőszakmentes feloldására, szembesüljenek azzal, hogy a gazdasági, politikai és kulturális élet hogyan és miért támogatja a médiaerőszak jelenlétét, valamint felébressze bennük a felelősségteljes és tudatos médiahasználat iránti vágyat.

Végezetül megemlítenénk még egy általánosabb, nem kifejezetten a médiaoktatáshoz kapcsolódó módszert, melynek segítségével kezelhetőbbé válik az erőszak által keltett frusztráció, illetve elősegíthetjük az együttműködés és az empátia kialakulását a diákok között. Elliot Aronson *Columbine után* című könyvében ír arról, hogy az iskoláknak magukra kellene vállalniuk az együttéléshez szükséges készségek megtanítását, így az érzelmek kifejezését, mások érzelmeinek felismerését, a konfliktusok békés kezelését, valamint az empátia fejlesztését. Az iskolák sokszor azzal a nehézséggel szembesülnek, hogy a tantervi követelmények mellett nincs tér és idő az ilyen „extra igények” kielégítésére. Ezt a valós problémát kiküszöbölheti a kooperatív tanulás módszere, amely bármelyik tantárgyon belül alkalmazható. A módszerről részletesebb információt találnak a következő internetes oldalon: http://hu.wikipedia.org/wiki/Kooperat%C3%ADv_tanul%C3%A1s

Mint Aronson írja: „A vetélkedés, a kirekesztés, a csúfolódás és a megszégyenítés nem természetes és nem elkerülhetetlen. (...) Az viszont feltétlenül elengedhetetlen, hogy megtanuljunk tisztelni egymást, hogy megtanuljunk empátiával és együttérzéssel viszonyulni egymáshoz – azokhoz is, akik a felszínen igencsak eltérnek tőlünk etnikai hovatartozásuk, érdeklődési körük, erőnlétük, megjelenésük és öltözködésük stb. tekintetében.”